

Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van Architectenwoning Louis Hagen in Gent (Sint-Amandsberg)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het ministerieel besluit van 21 februari 2019 tot voorlopige bescherming als monument van Architectenwoning Louis Hagen in Gent (Sint-Amandsberg);

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 18 maart 2019 tot en met 16 april 2019 en waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van Architectenwoning Louis Hagen aantoonst;

Overwegende dat Architectenwoning Louis Hagen als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De eigen woning van architect Louis Hagen (1974) vormt een synthese van de ontwerpprincipes die de vroegste fase van zijn oeuvre kenmerken. Dit oeuvre bouwde Hagen uit tussen 1970 en 1978, onder de vleugels van het Gentse, nationaal gerenommeerde en internationaal onderscheiden bureau BARO. Binnen het naoorlogse architectuurlandschap in Gent vormen de brutalistische realisaties van BARO een belangrijke, progressieve niche die zich onderscheidde van het doorsnee bouwen van dat moment. De architectenwoning van Louis Hagen sluit hierbij aan en getuigt van een hoge herkenbaarheid en representativiteit, zowel op vlak van het behoud van de materialiteit als van het originele concept.

Op het vlak van vorm streefde Hagen er in zijn eigen woning naar om te voldoen aan diverse randvoorwaarden, zoals bijvoorbeeld de afstemming op de specifieke context, met aandacht voor privacy, orientatie en perspectieven. Deze elementen hadden een impact op de ruimtewerking en de interne schikking, die beide getuigen van een spel met contrasten en doorzichten. Doorheen een ruimtelijk ontworpen woning met splitlevels creëerde Hagen via een centrale trappenstructuur een architecturale wandeling. Hierdoor ontstonden diverse sferen en soorten ruimtes. Het labyrintachtige karakter van de wandeling doorheen de woning liet ook een 'glijdende schaal van privacy' toe. Dit kwam niet enkel tegemoet aan noden op het vlak van afscherming naar de buitenwereld, maar evenzeer aan vragen tot individuele privacy. Ook konden enkele ruimtes flexibel aangepast en ingevuld worden in overeenstemming met de evoluerende gezinsnoden.

De architectenwoning van Louis Hagen is representatief voor de typologie van de architectenwoning en de combinatie van werken en wonen. De ontvangstruimte en het architecturaatelier op de laagste niveaus illustreren dit. Hagen zette de typologie echter sterk naar zijn hand door geen ruimtelijke scheiding aan te brengen tussen de representatieve en persoonlijke vertrekken, en te spelen met open- en geslotenheid.

Ook de materialen en constructiemethode droegen bij tot de creatie van een optimaal woon- en werkklimaat. Het ruwe, zichtbare gebruik van betonsteen in het exterieur werd door Hagen radicaal doorgetrokken in het interieur en gecombineerd met plafonds in ruw bekiste beton.

De materiaalkeuze is een vormelijk statement binnen de maatschappelijke ambities van Hagen om zich door middel van architectuur af te zetten tegen het materialisme en kapitalisme van de toenmalige maatschappij. Daarnaast biedt het onafgewerkte karakter ervan mogelijkheden tot persoonlijke inbreng en toe-eigening van de ruimtes door de bewoners.

Alle ontwerpkeuzes leidden tot een hoge ensemblewaarde, meer bepaald een onlosmakelijke verbinding tussen exterieur en interieur. Het gave ensemble bewaart zowel de leesbare materialen en constructie, de binnenindeling, afwerking en vaste inrichtingen in de keuken en badkamers. Het weloverwogen tuinontwerp van Christian Vermander (Buro voor Vrije Ruimten en Groenvoorziening, later Buro voor Vrije Ruimte) versterkte het geheel en integreerde de woning in de buitenaanleg. Het oorspronkelijke tuinontwerp nam de wens tot privacy en het spel met sferen en ruimtelijk afgebakende zones uit het interieur over. Zo bezit het volledige ontwerp een hoge sculpturale kwaliteit en vormt het een uniek en erg persoonlijk totaalkunstwerk.

De architectenwoning is echter ook representatief voor ruimere nationale en internationale ontwikkelingen in de architectuur van de late jaren 1960 en jaren 1970. Hagen en zijn collega's zagen – in navolging van het revolutiejaar 1968 – in architectuur mogelijkheden om een maatschappelijk manifest te realiseren. Dit kon aangepast worden aan de noden van het gezinsleven, en nam afstand van traditionele plattegronden en woningtypes.

Zo leunt ze zowel in de vormelijke als conceptuele keuzes nauw aan bij het Nederlandse structuralisme van Aldo Van Eyck en Herman Hertzberger, en de ontwerpprincipes van Louis Kahn. Illustratief hiervoor zijn de aandacht voor de menselijke schaal en de persoonlijke inbreng van gebruikers en bewoners, gestimuleerd door de specifieke indeling en zichtbare materialen. De ontwerpen vormen een metafoor van een kleine stad, met aandacht voor binnenstraten, ruimtes voor ontmoeting, voor persoonlijke ontwikkeling en voor beschutting. De complexe, fragmentarische ruimtelijkheid van de ontwerpen visualiseert de contrasten die de architect wil verzoenen. De opvallende ruimtelijk structurerende constructie breekt met traditionele conventies en legt de focus op het wonen zelf. Deze structuur laat bovendien flexibiliteit toe op het vlak van gebruik en invulling.

Hagens architectenwoning kwam ook tot stand op het moment dat het Gentse brutalisme een hoogtepunt beleefde. Het ontwerp vormt een visitekaartje en modelproject van de filosofie van BARO en van de ontwerpprincipes die Hagen zelf neerschreef. De open ruimtewerking en de zichtbare materialen vertonen parallellen met het naoorlogse brutalisme van Hagens collega's en vrienden bij BARO, Schaffrath en Raman, en tijdgenoten als Juliaan Lampens en Marc Dessauvage, en verwijzen eveneens naar principes uit het internationale modernisme,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen definitief beschermd als monument:

Architectenwoning Louis Hagen met tuin, Nijverheidskaai 43 in Gent (Sint-Amandsberg), bekend ten kadaster: Gent, 19de afdeling, sectie C, perceelnummer 1225Z.

De definitief beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de definitief beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft architecturale waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Inplanting en tuinaanleg

De architectenwoning ligt in een verkaveling ten zuidoosten van de kern van Sint-Amandsberg, aan de Nijverheidskaai. Deze straat is enkel aan de noordzijde bebouwd. Ten zuiden wordt ze afgelijnd door de Schelde.

De inplanting van Hagens woning vertrok vanuit de aandacht voor privacy van de bewoners. De groenaanleg schermt de woning af van de straat en integreert de architectuur in de omringende natuur. Het originele tuinontwerp door landschapsarchitect Christian Vermander is op zich bewaard, maar de oorspronkelijke structuur is minder herkenbaar. Het ontwerp speelde aanvankelijk sterk in op het grondplan van de woning. De verharde oprit tot de garage is uitgewerkt met een bajonetvormige asverschuiving, waarop tegelijk een smal en vrijliggend verhard inkompad naar de voordeur in de westgevel leidt. Deze padenstructuur in betonklinkers is bewaard.

De voortuinruimte bewaart referenties aan het oorspronkelijke ontwerp met compacte, min of meer rechthoekige tuinkamers, afgescheiden door gesloten heesterwanden en enkele verspreide opgaande bomen. De haagbeukenhagen die de tuinkamers begrensd, resteren momenteel enkel nog aan de zijde van de oprit en de straat. Ter hoogte van de woning sluit een verhard 'binnenpleintje' aan met 'verzonken zitruimte' en een hoekje aansluitend bij een ronde betonnen waterbak. De licht verdiepte zithoek is heden bewaard in de vorm van een vierkante vijver. De tuinaanleg staat in dialoog met een verhoogd terras boven de garage. Dit verhard terras verdeelde zich in een 'eetkamer' in open lucht en een 'zonneterras', ingekleed met plantenbak. De afwatering voert met een druipeketting af in de gelijkvloerse waterbak. De tuinkamers werden dooraderd door een speels tracé van stapstenen uit hergebruikt graniet.

De ondiepe achtertuinruimte met beperkte terreinmodellering is lossier vormgegeven. Ook deze tuinruimte, deels opgevat als bloemenweide, deels als gesloten heesterwand, met enkele opgaande bomen is dooraderd door een speels tracé van stapstenen dat verbinding maakt met de 'inkom' en de 'verzonken zitruimte'.

In de tuin resteren momenteel nog een beperkt aantal beplantingen van de oorspronkelijke aanleg, waaronder enkele klimplanten als wilde wingerd en kamperfoelie. De architectuur integreert zich sterk in de buitenruimte door de aanwezigheid van deze planten. Het was immers de wens van de architect om door middel van de begroeiing van de woning de breuk tussen de natuur en de architecturale ingreep te verzachten. In de struiklaag zijn bijvoorbeeld de krentenboompjes bewaard.

Exterieur

De woning is opgevat als een kubusvormig volume onder een plat dak. De buitenarchitectuur ont- en verhuult op subtiële wijze de inwendige structuur op basis van splitlevels, die aan de straatzijde (zuid) twee bouwlagen met verspringende niveaus voorziet en achteraan (noord) drie niveaus. De westgevel wordt verlevendigd door in- en uitsprongen van het volume. De zuidzijde wordt op straatniveau uitgebreid met een volume van één bouwlaag, dat dienst doet als garage (garagepoort ten zuiden) of als overdekte buitenruimte (schuifraam in de oostzijde). Daarboven is een uitbouw met terras voorzien, deels gesitueerd onder een luifel, gevormd door een uitkraging van het dak.

De geslotenheid van de architectuur wordt versterkt door het materiaalgebruik. Het parement bestaat uit zichtbare betonstenen. Tegen de oostzijde van de garage zijn een betonnen waterspuwer en cilindervormige waterput voorzien. Een metalen ketting leidt het regenwater af tot in de waterput. Uitspringende muurtjes in betonsteen bij de garage en het bovenliggende terras verhogen eveneens de sculpturaliteit van het geheel.

De aanwezige muuropeningen stemmen overeen met de planindeling, de orientatie en de verzoening tussen afscherming en contact. De noord- en westgevel zijn grotendeels gesloten uitgewerkt, maar ook de vensteropeningen van de andere twee gevels zijn weloverwogen aangebracht in relatie tot de buitenruimte. De rechthoekige vensters springen licht terug ten

opzichte van het parement in betonsteen en bewaren quasi volledig hun oorspronkelijk houten schrijnwerk.

De zuidgevel is het sterkst opengewerkt. De bovenverdieping wordt ter hoogte van het terras verlicht door een groot schuifraam, dat eveneens de toegang tot het terras vormt. Daarnaast, ten oosten ervan, is de gevel volledig opengewerkt met een venster dat de ontvangstruimte en bovenliggende zithoek verlicht en doorloopt over de hoek met de oostgevel. De oostgevel wordt centraal doorbroken door een verticaal, gevelhoog venster, dat schuin afloopt bovenaan tot het dak. De noordoostelijke zijde van deze gevel is voorzien van een hooggeplaatst venster ter hoogte van de slaapkamer en van twee kleinere, dieperliggende hoekvensters. De noordgevel wordt behalve door de hoekvensters verlicht door twee asymmetrisch in de gevel geplaatste vensters. Het gesloten karakter van de noordgevel wordt verdergezet in de uitbouw van de westgevel. Een hoekvenster verlicht de keuken en stroken met glasdallen zijn voorzien ter hoogte van het toilet en de douchekamer.

De toegang is verdiept gesitueerd in de westgevel. De oorspronkelijke houten deur met een horizontale beplanking is bewaard en wordt links geflankeerd door een zijlicht. In de zuidgevel, rechts naast de uitbouw met garage, is eveneens een toegangsdeur voorzien, in dit geval een beglaasde deur met bovenlicht.

De combinatie van de opengewerkte bovenverdieping met aansluitend terras aan de zuidkant van de woning speelt volledig in op het panorama. Toch wordt inkijk vermeden. Het terras is ommuurd en ten zuiden voorzien van een eveneens ommuurde 'groenbuffer', geflankeerd door een 'windbeschutte zone'. Aan de westzijde van het terras bevindt zich een ingemaakte kast, ingepast in een verticale uitbouw in betonsteen in de westgevel.

Interieur

Planindeling en algemene kenmerken:

De planindeling en interieurafwerking kunnen niet losgekoppeld worden van het exterieur. Hagen trok in het interieur het brutalistische karakter door en liet de betonstenen wanden en constructieve elementen in ruw zichtbeton of 'béton brut' overal zichtbaar. De specifieke constructiemethode leidde tot een complex en weloverwogen ontwerp waarbij alles op voorhand gepland diende te worden en leidingen geïntegreerd en verborgen werden. De verlichtingsarmaturen werden ingepast in daarvoor voorziene, cirkelvormige uitsparingen in de betonnen plafonds.

Achter de gesloten façade gaat een dynamische ruimtewerking schuil volgens een open plan. De bewoners en gebruikers kunnen het gebouw stelselmatig ontdekken, vanuit de donkere benedenverdiepingen tot de lichte leefruimtes op de bovenverdiepingen. De lichtinval wordt bepaald door de opengewerkte zuidgevel en een gevelhoog venster en vide in de oostgevel. Zenitale verlichting is voorzien via een lichtkoepel in de badkamer. De ruimtes zijn gesitueerd op meerdere splitlevels, wat zorgt voor een ruimtelijke complexiteit rond de centrale traphal. De bordestrap ontvouwt zich rondom een verticaal structurerend, sculpturaal element, waarin het gebruik van betonsteen wordt verdergezet. De trap en de pijlers in betonsteen die deze flankeren, spelen met openheid en geslotenheid. De opengewerkte trap voorziet eveneens vrije doorgangen tot de niveaus die erop aansluiten. Ook tussen de niveaus onderling wordt gespeeld met visuele relaties en de grens tussen afscherming/privacy en openheid/contact. Weloverwogen contact met de buitenruimte maakt het ensemble compleet.

De aandacht van Hagen voor het wonen en het gezinsleven leidde tot het verzachten van de brute materialen door de vloeren van verschillende ruimtes en de betonnen trap met tapijt te bekleden. Deze aandacht zorgde er ook voor dat de sfeer en bestemming van de ruimtes bepalend was voor hun situering, aankleding en hoogte. De intiemere of functionelere ruimtes werden aan de achterzijde (noord) gesitueerd, wat daar leidde tot drie lagere niveaus. De representatieve leefruimtes, gesitueerd in twee hogere niveaus aan de straatzijde (zuid), voorzagen telkens nog een niveauverschil, wat de dynamiek van de ruimtewerking verhoogde.

Benedenverdiepingen:

De toegang in de westgevel leidt via een open tochtportaal met ingewerkte mat, tot de hal (niveau 0). In de noordwand van het portaal is een uitsparing aanwezig, waartussen een bewaarde afscherming van de verwarming en een legplank zijn voorzien.

De ruime, open hal is voorzien van een vloer in splijttegels in rood aardewerk en biedt ook aan de zuidzijde een toegang tot de tuin. In de zuidwestelijke hoek is een toilet gesitueerd, evenals een toegang tot de garage. Deze paneeldeuren zijn origineel en op de houten lijsten na voorzien van een blauwe afwerking. De deuren ten noordwesten van de hal die toegang geven tot een douchekamer en stookplaats, zijn gelijkaardig uitgewerkt. In het toilet en de douchekamer wordt de betegelde vloer van de hal doorgetrokken. De douchekamer bewaart eveneens het lavabomeubel in zwarte formica met twee lavabo's, voorzien van een zwarte afwerking en geplaatst tegen de westwand. Ook bewaart de noordelijke doucheruimte met zitbad de originele betegeling met blauwe mozaïeksteentjes.

De hal is met een betonstenen muur afgesloten van de twee treden lager gelegen ontvangstruimte (niveau -1). De lage muur zorgt wel voor een open verbinding tussen de ruimtes. De betegelde vloer van de hal wordt doorgetrokken tot de trap en de vloer van de ontvangstruimte. Een lage betonstenen muur schermt de noordzijde van deze ruimte af, maar opent deze terzelfder tijd naar de achterliggende vide en het laagste niveau.

Enkele treden, eveneens afgewerkt met de splijttegels, geven toegang tot het laagste niveau aan de noordzijde van de woning (niveau -2). Dit laagste niveau is voorzien van een vloer met functionele, keramische tegels. Het had geen vastgelegde bestemming, kon worden aangepast aan de noden van het gezin en deed vanaf 1978 dienst als tekenatelier. Vlakbij de treden bevindt zich een bewaarde deur met een blauwe afwerking, die leidt tot de kruipkelder. Ten oosten is een smalle ruimte voorzien in de vide, die in een open verbinding staat met de hoger gelegen ontvangstruimte en verlicht wordt door het gevelhoge venster in de oostgevel.

Bovenverdiepingen:

Vanuit de hal kunnen gebruikers en bezoekers ook het parcours naar boven volgen. De bordestrap is vanaf daar bekleed met tapijt en leidt in eerste instantie naar een intieme ruimte aan de noordzijde (niveau 1). Het lage, relatief donkere karakter van de ruimte wordt versterkt door de beperkte muuropeningen en de vloer, die met tapijt is afgewerkt. Ten noordwesten is ruimte voor 'bib en studie' voorzien en ten noordwesten een 'intieme zithoek'. De lichtinval wordt grotendeels bepaald door het spel met open- en geslotenheid van de vide ten zuiden en de doorzichten tot de trap. De zithoek is enkel voorzien van een subtiele afsluiting in de vorm van een lage betonstenen muur. Ten zuiden is de zithoek opengewerkt tot de vide en de bovenliggende leefruimte. Voor de vide is er een haardensemble voorzien, opgebouwd uit betonnen elementen, die de geometrische, sculpturale opbouw van de architectuur verderzetten. Het tablet ten oosten is afgedekt met tegels in aardewerk, en wordt ten westen ervan geflankeerd door een verdiepte zone met de aslade, afgelijnd aan de voorzijde met baksteen. De haard zelf combineert een betonnen balkvormig volume met drie cilindervormige verluchtingspijpen aan de voorzijde en een zichtbare, cilindervormige schouw tot het dak.

De trap leidt vervolgens naar de leefruimtes aan de zuidzijde. In eerste instantie is dit de open zithoek (niveau 2). Deze is niet alleen ten zuiden en zuidoosten geopend naar de omgeving. Ze staat ook ten noorden in verbinding met de vide, de haard, de lager gelegen zithoek en het bovenliggende niveau met het nachtgedeelte. Ook het gevelhoge venster in de oostgevel ter hoogte van de vide creëert lichtinval. Het hoge plafond, het sculpturale spel met betonstenen wanden en pijlers, versterkt bijkomend het ruimtegevoel.

Met tapijt beklede treden leiden vervolgens tot de eethoek en open keuken aan de zuidwestzijde (niveau 3), die ten zuiden in verbinding staat met het terras. Deze ruimtes zijn net als de benedenverdieping voorzien van een vloer in splijttegels. De volledige keukeninrichting in formica is origineel en voorzien van een bar aan de zijde van de eethoek. Het keukenmeubilair werd net als de badkamermeubels gerealiseerd door Wilfra Keukens (Meulebeke). De kasten en werkbladen spelen met een contrast tussen de zwarte hoofdkleur

en witte accenten. De architect koos hiervoor, aangezien wit een te dominante kleur zou zijn in de woonsfeer. Ook de wandafwerking met donkergrijze mozaïeksteentjes is bewaard. Het nachtgedeelte met badkamer en slaapkamer, dat zich op het hoogste niveau aan de noordzijde bevindt (niveau 4). De bad- en slaapkamer staan in een open verbinding met elkaar en zijn voorzien van een vloer in tapijt. De badkamer (noordwest) bewaart de blauwe mozaïekbetegeling van het bad en de wanden, evenals het donkere lavabomeubel en de kasten die een scheiding vormen tot de 'alkoof'. Een vierkante opening in het plafond, die het beton zichtbaar toont en afgesloten is met een koepel, verlicht de badkamer. De slaapkamer (noordoost) krijgt licht via een venster in de oostwand en vanuit het inwendige doorzicht ten zuiden.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarde;
- 2° Architectenwoning Louis Hagen vormt een totaalconcept met een belangrijke relatie tussen het architectuurontwerp en de aanleg van de buitenruimte. Het pand getuigt van een onlosmakelijke samenhang tussen exterieur, inplanting en interieur. Elke beheersdaad vraagt om een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op de volledige site met al z'n componenten wordt afgewogen. Ingrepen dienen de beschermde erfgoedkenmerken en -elementen te respecteren en te ondersteunen, en mogen de draagkracht van de beschermde site niet overschrijden. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en indien nodig conserverende ingrepen;
- 3° met betrekking tot het exterieur van Architectenwoning Louis Hagen beoogt de bescherming het behoud van het oorspronkelijke bouwvolume qua schaal, gevelopbouw, afwerking, materiaalgebruik en schrijnwerk, die bepalend zijn voor de architecturale eigenheid en herkenbaarheid van het ontwerp. Indien behoud en herstel niet meer mogelijk is, dient het schrijnwerk vervangen te worden naar origineel model met respect voor het materiaal en de geleidingen van het originele houten schrijnwerk;
- 4° met betrekking tot het interieur beoogt de bescherming het behoud van de planindeling, de open ruimtewerking, de vides, de kenmerkende materialen en afwerking van de muren, vloeren en de plafonds, binnenschrijnwerk, en de bewaarde vaste inrichting van de badkamers, keuken en zithoek met haard. Uiterst bepalend is de geleiding van de ruimte met splitlevels, afgescheiden door lage muurtjes en in een open verbinding met de centrale trappenpartij en aanwezige vides;
- 5° het beeldbepalende, zichtbare karakter van de materialen (beton(steen)) dient steeds behouden te blijven en versterkt de samenhang tussen interieur en exterieur. Enkel in de twee kamers aan de noordzijde van het laagste niveau, waar dit materiaal al in 1978 werd geschilderd, is er een beperktere visuele impact op het geheel en kan hier vrijer mee worden omgegaan;
- 6° de recentere aanpassing van het dak, het nieuwe dakvolume en de draaitrap tegen de westgevel maken geen deel uit van het oorspronkelijke ontwerp. Toekomstig behoud is dus niet vereist en een terugkeer naar de oorspronkelijke toestand is steeds mogelijk. Aangezien de toevoegingen niet ingrijpen op de materie vormen ze wel reversibele ingrepen;
- 7° de bescherming van het volledige perceel met inbegrip van de tuin veronderstelt een respectvolle omgang met het bomenbestand en de aanwezige aanplantingen. Het vereist ook het behoud van de weloverwogen aanleg, voor zover bewaard. Het is wenselijk dat de tuinaanleg in de toekomst zoveel mogelijk wordt hersteld in de geest van het oorspronkelijke ontwerpplan, dat getuigt van een grote samenhang en dialoog met de architectuur en binnenruimtes.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;

- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, claustra, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad ten behoeve van veekering;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het vellen of beschadigen van bomen en struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan, en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen en de struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan tot gevolg kan hebben;
 - e) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
 - f) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - g) het structureel en fundamenteel wijzigen van de aanleg van de tuin;
- 6° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur:
 - a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
 - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
 - c) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
 - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambriserings, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevoile interieurdecoratie;
 - e) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontpleisteren van bepleisterde elementen;
 - f) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;

- g) het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van die installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende visuele impact hebben op de erfgoedelementen en -kenmerken.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

29 MEI 2019

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS